

17. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник. – К.: Український Центр духовної культури, 1998. – 736 с.
18. Тетеріна О. Переклад у концепції національної літератури Івана Франка // Слово і Час. – 2007. – № 12. – С. 15–23.
19. Фесенко Т. А. Моделирование процесса перевода в контексте метатеории сознания // Межкультурная коммуникация и проблемы национальной идентичности: Сб. науч. тр. / Редкол. Т. Г. Струкова и др. – Воронеж: Воронеж, гос. ун-т, 2002. – С. 125–134.
20. Эко У. Сказать почти то же самое. Опыты о переводе / Перев. с итал. А. Н. Ковалю. – СПб: Симпозиум, 2006. – 574 с.
21. Эткин Е. Г. Психопоэтика. – СПб.: Искусство, 2005. – 704 с.

Р. М. Мельникова

## **РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИКМЕТНИКА У ШКОЛАХ З РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ ВИКЛАДАННЯ)**

Сучасний підхід до вивчення мови визначається як основною функцією самої мови – служити важливим засобом спілкування та пізнання, так і головним завданням школи – виховувати громадянина з особливими якостями, як-от: активність, самостійність, спостережливість, готовність до самовизначення і самореалізації, соціальна творчість.

Цю проблему неможливо вирішити без виховання мовної культури учнів, розвитку їхнього мовлення. В Концепції вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання зазначається, що курс української мови в школах України необхідно будувати на синтезі кількох основних підходів – особистісного, діяльнісного, комунікативного, культурологічного, емоційно-сміслового, які з різних позицій розв’язують складну і багатогранну проблему оволодіння мовою, принципах розвивального і виховуючого навчання [1, с. 44]. Саме це було і є на сучасному етапі одним із головних завдань мовної освіти, оскільки робота з розвитку мовлення є істотним внеском у формування загальної культури випускників, виховання мовної особистості, яка повинна володіти лінгвістичними знаннями, вміннями правильно розуміти чужі, а також створювати власні висловлювання різних стилів і жанрів мовлення, доцільно використовувати мовні засоби, що відповідали б завданням та умовам спілкування.

Останнім часом змінилася мовна ситуація в Україні. У Державному стандарті базової і повної середньої освіти першою освітньою галуззю визначено українську мову як державну. Але в гуманітарній підготовці учнів важливе місце належить російській мові [2, с. 53]. Це передбачає пошук нових підходів до засвоєння, зокрема, російської мови, підвищення мовленнєвої культури учнів у школах України.

Виявлення специфіки навчання російської мови має надзвичайно важливе значення. Проблема порівняльного вивчення близькоспоріднених (російської та української) мов і особливостей функціонування російської мови в Україні

розкриваються у роботах Н. А. Пашковської, Є. П. Голобородько, Н. Г. Озерової, Г. П. Циганенко та ін.

Сучасні методи навчання мови та формування мовленнєвої культури створюються на ґрунті даних психології про природу мовленнєвої діяльності (Б. Ф. Баєв, М. І. Жинкін, О. М. Леонтєв, М. Р. Львов, І. П. Павлов, І. О. Синиця та ін.). Вони дослідили й окремі аспекти дитячого мовлення. Автори відзначають недостатній рівень розвиненості усного й писемного мовлення школярів, що належать до різних вікових груп.

Проблема розвитку мовлення школярів при вивченні морфології пов'язана з іменами Ф. І. Буслаєва, О. М. Гвоздева, Т. О. Ладиженської, Г. К. Лідман-Орлової, О. В. Текучова, О. М. Пешковського, І. І. Срезневського та ін. У своїх працях вони розглядають питання методики роботи з розвитку мовлення, визначають якості мовлення школярів (логічність, образність, емоційність), особливу увагу звертають на порушення норм літературної мови учнів у процесі вивчення морфології та намічають шляхи й засоби їх виправлення (І. В. Галлінгер, В. О. Добромислов, В. В. Львов, Л. О. Тростенцова).

Ряд учених (Н. Н. Алгазіна, Т. І. Газєєва, О. В. Дудников, Н. О. Іпполітова, В. П. Озерська) надають великого значення вивченню морфології у взаємозв'язках з лексикою, орфографією, синтаксисом, стилістикою, розвитком мовлення, ефективні дидактичні матеріали пропонують М. Т. Баранов, Л. О. Виноградов, Л. Т. Григорян, Г. П. Соколова, Т. В. Слободянюк та ін.

Аналіз науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що в теорії вивчення прикметника вирізняються семантичний і функціонально-стилістичний підходи до вирішення проблеми розвитку мовлення школярів. Однак практика свідчить, що зазначені підходи не забезпечують належного рівня формування мовленнєвих умінь учнів. Тому проблема комплексного вивчення прикметника у взаємозв'язку з розвитком мовлення підлітків є актуальною і потребує подальшої розробки.

Лінгводидактичні основи вивчення російської мови в школах України слугують теоретичними засадами, які повинні розкрити вихідні положення, дидактичні принципи, необхідні для обґрунтування змісту й структури навчання, шляхів презентації матеріалу, визначення співвідношення теорії і практики в курсі російської мови, побудови системи вправ, спрямованої на розвиток комунікативних умінь і навичок школярів.

Лінгвістичне обґрунтування є невід'ємною частиною дослідження, складає одну з теоретичних основ.

Кожен рівень мови має свої можливості мовленнєвого розвитку учнів. Особливе місце посідають морфологічні класи слів, зокрема прикметники.

Результати дослідження переконують, що прикметник – це частина мови, вивчення якої дозволяє зробити мовлення школярів точнішим, виразнішим, багатшим, яскравішим. Ця частина мови має розвинену систему морфологічних ознак, синтаксичну конструктивність та стилістичну своєрідність, що свідчить про її багатство, з одного боку, і складність засвоєння, з іншого. Роль прикметника у мовленнєвій діяльності людини пояснює та обставина, що за частотністю вживання їм належить третє місце після дієслова та іменника.

Тому для більш повного та міцного їх засвоєння, на нашу думку, оптимальною буде реалізація комплексного підходу, що виявляється насамперед у взаємозв'язку з лексикою.

Морфологічні засоби, за твердженням О. В. Дудникова, В. П. Озерської, входять у мовлення лише через синтаксичні одиниці – словосполучення і речення, тому основою мовленнєвого розвитку в процесі вивчення морфології є вивчення її на синтаксичній основі. Такий підхід, як показали результати дослідження, забезпечує активний розвиток мовлення учнів.

Проблема розвитку мовлення школярів при вивченні морфології нерозривно пов'язана з питаннями функціональної стилістики, оскільки визначати норми мовлення можна лише шляхом усебічного пізнання законів функціонування одиниць мови в різноманітних її проявах (С. М. Іконников, Н. О. Іпполітова, В. І. Кононенко).

Вільне володіння мовою передбачає високий рівень мовленнєвої культури, для досягнення якого необхідний значний за обсягом запас різноманітних мовних засобів, використовувати які слід відповідно до норм російської літературної мови.

Важливим у процесі вдосконалення мовлення учнів є правильно побудована система вправ, що спирається на дидактичні та лінгводидактичні принципи, сприяє формуванню комунікативних умінь і навичок на основі вивчення прикметника.

Аналіз психолого-педагогічних передумов розвитку зв'язного мовлення дозволив установити, що основоположним для його методики під час вивчення кожної частини мови (в тому числі й прикметника) існує органічний взаємозв'язок мови і мовлення, мови й мислення. Важливе методичне значення мають вказівки І. П. Павлова про те, що слово є результатом діяльності другої сигнальної системи лише тоді, коли воно зрозуміле в контексті. Тому актуальним на уроках мови є процес збагачення, уточнення й активізації словника учнів.

Велике значення має теза про те, що мовлення – це мотивована діяльність. Усвідомлений мотив допомагає школярам активніше і швидше оволодівати знаннями, набувати мовленнєвих і комунікативних умінь та навичок.

Грунтовне вивчення мови, розуміння її системи можливе лише на основі глибокого проникнення в семантику мовних одиниць і засвоєння особливостей функціонування їх у мовленні. Отже, доцільним є функціонально-стилістичний підхід до вивчення мови.

Докладний аналіз програм, підручників, методичних посібників для шкіл України з російською мовою навчання дозволив визначити орієнтацію сучасної методики на стимулювання мовленнєвої діяльності учнів і розвиток їх мовленнєвої компетенції при використанні прикметників у власних висловлюваннях. Але анкетування вчителів, спостереження за навчальним процесом показали, що провідним є засвоєння суто морфологічних відомостей без урахування комунікативно осмисленого висловлювання. У практиці навчання не створюються умови для формування комунікативних умінь і

навичок свідомого використання частин мови у мовленні школярів. Щоб детальніше з'ясувати, як розвивається мовлення учнів 6-х класів, було проведено констатуючий зріз у школах міста Ізмаїл. Мета зрізових робіт – перевірка знань, необхідних для розвитку мовлення учнів, практичних умінь і навичок використання прикметників у власному мовленні з урахуванням мотивів мовленнєвої діяльності й умов комунікації.

У результаті проведення констатуючого зрізу було виявлено, що після засвоєння прикметника мовлення школярів часто залишається на такому рівні, який був до його вивчення: учні не вміють доцільно використовувати слова цієї частини мови у власних висловлюваннях, рідко вживають їх у переносному значенні, в ролі синонімів, антонімів, у складі фразеологічних зворотів, слабо орієнтуються у стилістичних можливостях цього розряду слів. Частотними є порушення норм літературної мови; при цьому переважають середній і низький рівні засвоєння матеріалу, необхідного для розвитку мовлення та формування практичних умінь і навичок.

Результати констатуючого зрізу підтвердили доцільність створення методики, спрямованої на розвиток мовленнєвої компетенції школярів у процесі навчання прикметника. Основу цієї методики складають положення О. М. Леонтьєва, за якими

- вивчення мовних одиниць необхідно розглядати як мовленнєву діяльність;
- для успішного її здійснення слід оволодіти комунікативними вміннями, що ґрунтуються на спеціальних знаннях;
- навчальний матеріал треба подавати в системних відношеннях [6].

Посилення мовленнєвої спрямованості засвоєння прикметника орієнтує на конкретизацію цілей вивчення цієї частини мови, які зводяться до засвоєння учнями теоретичних відомостей про прикметник, необхідних для розвитку мовлення, і правил уживання в різних функціональних стилях; розвитку в школярів культури усного й писемного мовлення, уваги до доцільного використання мовних засобів у різноманітних ситуаціях спілкування.

Виходячи із перелічених цілей навчання, було виділено основні завдання, які полягають у тому, щоб:

- дати учням знання про семантичний потенціал, морфологічні ознаки, синтаксичні функції та стилістичні особливості прикметника, функціонування його в текстах різних стилів;
- сформувати у школярів здатність «бачити» й оцінювати роль цієї морфологічної категорії у висловлюваннях;
- збагатити словниковий запас і морфологічну будову мовлення учнів словами і словоформами цієї лексико-граматичної групи;
- виробити у школярів комунікативні вміння та навички використання прикметників у власному мовленні;
- поліпшувати орфоепічну, орфографічну і пунктуаційну грамотність учнів у процесі роботи з розвитку мовлення;
- удосконалювати розумові й емоційні здібності школярів, їх

мовленнєву і творчу активність, уміння самостійно поповнювати свої знання, підвищувати культуру власного мовлення.

Ефективність будь-якої діяльності залежить од міри її усвідомлення. Тому основним компонентом навчання є знання про прикметник і способи його вживання.

У світлі теорії мовленнєвої діяльності вважаємо за необхідне набуття учнями знань про семантику, морфологічні ознаки, синтаксичні функції, стилістичні можливості прикметників; вимоги правильного, комунікативно доцільного мовлення у плані вживання цієї частини мови.

У результаті вивчення прикметника учні повинні здобути, з одного боку, теоретичні знання про прикметник, а з іншого – вміння і навички, які складають мовну компетенцію школярів і забезпечують їх мовленнєвий розвиток.

Критерієм усвідомлення є вироблені вміння, тому саме вони визначають наступний компонент змісту навчання. На нашу думку, учні повинні вміти:

- 1) при сприйманні розпізнавати й виділяти прикметник у реченнях, зв'язному тексті; групувати, зіставляти, протиставляти, класифікувати прикметники, використовуючи прийоми логічного мислення; усвідомлювати комунікативно-стилістичні функції цих слів;
- 2) при відтворенні усвідомлювати залежність уживання прикметників від позамовних чинників (мотивів мовленнєвої діяльності, умов комунікації); розрізняти відтінки значення та вибирати із стилістичних синонімів варіанти словоформ відповідно до цілей і завдань мовлення;
- 3) при продукуванні, зберігаючи орфоепічні та граматичні норми, вживати прикметники в переносному значенні, синоніми, антоніми, слова у складі фразеологічних зворотів; будувати речення з однорідними відокремленими означеннями, вираженими групою прикметників, зв'язні тексти, використовуючи прикметник відповідно до мети й умов комунікації; удосконалювати написане (помічати й виправляти помилки в граматичному і мовленнєвому оформленні речень, зв'язних текстів, у яких вжито прикметники, поліпшувати виразність тексту за допомогою стилістичних прийомів). Під час систематичного вивчення цього класу слів реалізовано семантичний, функціонально-стилістичний, діяльнісно-комунікативний підходи, що забезпечують і глибоке знання лінгвістичних характеристик прикметників, свідоме засвоєння їх стилістичних функцій, і формування комунікативних умінь і навичок.

Усвідомлення мовленнєвої діяльності учнів досягається також за допомогою практичних видів робіт (вправ), система яких складає значний компонент нашої методики. Під системою вправ ми розуміємо такий порядок роботи, при якому здійснюється основний принцип дидактики – від простого до складного – у формі завдань, вправ аналітичного, конструктивного і творчого характеру, що забезпечують поетапне формування комунікативних умінь і

навичок сприймати, відтворювати й доцільно використовувати у власному мовленні прикметники.

Створюючи практичні види робіт, ми враховували типові граматичні та мовленнєві недоліки учнів, виявлені у процесі констатуючого експерименту. Виходячи з конкретних умінь, для формування яких дібрані завдання, нами виділено три групи вправ, необхідних для: а) засвоєння теоретичних відомостей, необхідних для розвитку мовлення; б) вироблення умінь вживати прикметники в переносному значенні, синоніми, антоніми, у складі фразеологічних зворотів; в) формування навичок використовувати прикметники у власному мовленні. До них належать:

1. Вправи, що передбачають збагачення словникового запасу та вдосконалення граматичної будови мовлення.
2. Вправи, спрямовані на засвоєння школярами орфоепічних і граматичних норм російської літературної мови.
3. Вправи, що сприяють виробленню навичок використання прикметників у власному мовленні.
4. За змістом, характером завдань така система вправ спрямована на послідовну, поступово ускладнену діяльність учнів у процесі осмислення, засвоєння прикметників і збагачення ними мовлення школярів.

Експериментальне дослідження довело, що робота над засвоєнням виражальних можливостей прикметників є продуктивною, якщо вона проводиться поетапно. Виділено три взаємозв'язаних етапи засвоєння прикметників – ознайомлення, усвідомлення і вживання, – які передбачають послідовне переведення знань (осмислення без уживання) в активні мовленнєві вміння й навички (розуміння та доцільне використання). На всіх етапах проводилася комплексна робота, спрямована на осмислення сутності прикметника, засвоєння комунікативних можливостей і ролі цієї частини мови у висловлюваннях.

Експериментальна програма передбачала організацію роботи щодо збагачення словника, оволодіння нормами й формування навичок розвитку мовлення учнів. Її було ускладнено таким чином, щоб на кожному наступному етапі учні більше наближалися до самостійного комунікативно доцільного пошуку; від аналізу прикметників у текстах різних стилів до активного й доцільного використання зазначених мовних засобів.

Основним напрямком у мовленнєвому розвитку школярів при вивченні прикметників є збагачення словникового запасу та граматичної будови їх мовлення. Цей аспект роботи проводився на кожному уроці. Значення її полягало в тому, щоб зробити мовлення учнів точнішим, виразнішим, виробити в дітей потребу вибирати найбільш доречні для кожного конкретного випадку мовні засоби.

В основі роботи по збагаченню словникового запасу важлива роль відводилася тематичному групуванню слів. Ми активізували вживання дібраних слів через включення їх у словосполучення й речення, добір антонімів, синонімів, однорідних означень, доцільне вживання прикметників з

метою видозміни тексту певного стилю мовлення або власних висловлювань.

Збагаченню та розвитку мовлення учнів сприяв також глибший аналіз граматичних явищ, ознайомлення з найважливішими значеннями граматичних форм, з особливостями й правилами їх уживання в мовленні для передачі певних змістових і стилістичних відтінків, аналіз варіантних, співвідносних форм і конструкцій. Одним із способів досягнення цієї мети була систематична, цілеспрямована робота з функціональної стилістики.

Для успішного вивчення морфологічних явищ у стилістичному аспекті ми враховували насамперед, що при засвоєнні морфології важливо приділяти більше уваги семантичній роботі, вчити дітей аналізувати, зіставляти й оцінювати значення форм і конструкцій; необхідно прищеплювати учням навички користування співвідносними граматичними формами й конструкціями, що сприяє збагаченню та розвитку дитячого мовлення; навчаючи писати перекази і твори, слід звертати увагу на відбір граматичних засобів мови для передачі певного змісту й стилістичної диференціації мовлення.

Ці положення стали вихідними у розробці та проведенні граматики-стилістичних вправ, що допомагали учням оволодіти основними нормами граматично правильного й певним чином стилістично впорядкованого мовлення.

Розробляючи різновиди цих вправ, ми керувалися такими критеріями:

1. Вправи повинні сприяти розвитку граматико-стилістичних навичок учнів, під якими розуміємо уміння та потребу вибрати з ряду співвідносних взаємозамінних форм і конструкцій ту, яка є найбільш доцільною і відповідає умовам мовленнєвого спілкування, виходячи з мети, змісту і спеціальних завдань висловлювання.
2. Вправи повинні забезпечувати не лише рівень знань і навичок, але й мовний розвиток учнів, без якого неможливо ставити і вирішувати питання поліпшення їх мовленнєвої культури.
3. Вправи граматики-стилістичного характеру сприяють здійсненню принципу вивчення морфології на синтаксичній основі, бо всі морфологічні категорії, реалізуючись у певних синтаксичних конструкціях, мають не лише морфологічну, але й синтаксичну характеристику.

У процесі роботи зі стилістики ми звернули увагу учнів на синонімічні прикметники, стилістичне використання ступенів порівняння й уживання якісних прикметників, оскільки ознайомлення з цим сприяло вихованню точності й виразності мовлення.

Успіх у роботі над нормами літературної мови при вивченні прикметників було забезпечено шляхом включення в мовленнєву діяльність найширших його семантичних груп, у яких найчастіше трапляються акцентологічні помилки, творчих видів робіт, що передбачали вільне, осмислене, стилістично виправдане використання цього досить ефективного засобу розвитку мовлення школярів. Мовні засоби, засвоєні учнями, навички

дотримання норм російської літературної мови знаходять застосування в їх мовленні.

Робота з розвитку зв'язного мовлення проводилася не лише на уроках підготовки до переказів, творів, але й на кожному уроці. Цьому сприяли короткі усні повідомлення на лінгвістичну тему, що ілюструвалися прикладами; запам'ятовування формулювань граматичних правил; послідовна робота над зв'язними текстами тощо.

Реалізацію мовленнєвої спрямованості забезпечили такі методи: імітаційний, комунікативний, метод конструювання текстів. Успішно застосовувалися на уроках схеми, алгоритми, групування, зіставлення, редагування та інші прийоми, що сприяли формуванню умінь правильно використовувати морфологічні категорії у власних висловлюваннях.

Щоб виявити ефективність запропонованої методики, в кінці навчального експерименту проводився контрольний зріз, при цьому використовувався критеріально-орієнтований підхід, у центрі якого були уміння й навички, що формувалися.

Критеріями контролю вважалися:

- 1) знання теоретичного матеріалу, необхідного для розвитку мовлення, вміння застосовувати його на практиці;
- 2) сформованість умінь вживати прикметники в правильному значенні, в переносному розумінні, у ролі синонімів, антонімів, у складі фразеологічних зворотів;
- 3) умінь оцінювати стилістичні можливості зазначених мовних засобів;
- 4) умінь творчо використовувати прикметники в різних стилях відповідно до вимог правильного і комунікативно доцільного мовлення.

На основі цих критеріїв було встановлено 4 основні рівні сформованості знань, умінь і навичок учнів.

#### **Високий рівень.**

Діти засвоїли теоретичний матеріал, необхідний для розвитку їх мовлення, вміють творчо застосовувати його на практиці.

Сформоване умінь вживати прикметники в переносному значенні, прикметники-синоніми, антоніми, у складі фразеологічних зворотів.

Засвоєні стилістичні особливості досліджуваної частини мови, набуті вміння оцінювати роль прикметників у зв'язних текстах, доцільно використовувати їх у різних стилях мовлення.

**Достатній рівень** включає знання учнів, які, засвоївши теоретичний матеріал, не завжди вільно вживають його на практиці.

Не повністю сформоване вміння використовувати прикметники в переносному значенні, у складі фразеологічних зворотів, прикметники-синоніми, антоніми.

Засвоєно не всі стилістичні особливості цієї частини мови.

До **середнього рівня** було віднесено знання й уміння школярів, які засвоївши основні положення теми, не вміють оперувати одержаними



знаннями.

Частково сформоване вміння вживати прикметники в переносному значенні, в ролі синонімів, антонімів, у складі фразеологічних зворотів.

Майже не засвоєно стилістичні можливості образного використання цієї частини мови в різних стилях відповідно до вимог правильного й комунікативно доцільного мовлення.

**До низького рівня** ми віднесли знання школярів, які не засвоїли теоретичний матеріал, необхідний для розвитку мовлення учнів. Не сформовані вміння вживати прикметники в переносному значенні, в ролі синонімів, антонімів, у складі фразеологічних зворотів. Більшість дітей не володіють вмінням використовувати досліджувану частину мови в різних стилях.

На основі показників перевірених робіт констатуючого (до вивчення) та контрольного (після вивчення) зрізів було проаналізовано рівні засвоєння прикметника як засобу розвитку мовлення учнів експериментальних класів. Ці показники свідчать, що у процесі навчання в учнів експериментальних класів відбулися позитивні зміни у рівнях засвоєння прикметника як засобу розвитку мовлення. Так 23,3 % учнів цієї групи досягли високого рівня, що на 19,1 % вище від показника до експериментального навчання. У контрольних класах показники високого рівня майже не змінилися (на 3,6 %).

До достатнього рівня оволодіння досліджуваною категорією було віднесено 37,7 % учнів експериментальної і 20,7 % контрольної груп класів (до навчання їх було відповідно 13,5 % і 14,8 %).

Значно змінилися показники середнього рівня засвоєння прикметників. Якщо перед дослідним навчанням вони склали в експериментальних класах 55,3 %, а в контрольних – 54,3 %, то після вивчення прикметників за пропонованою методикою кількість школярів експериментальних класів, що виявилися на цьому рівні, знизилася до 30,5 %, тоді як у контрольних – збільшилася до 55,6 %. Крім того, 18,2 % учнів експериментальних класів з низьким рівнем підготовки удосконалили свої вміння та навички вживання прикметників, що дозволило віднести їх до середнього рівня засвоєння цієї частини мови. В контрольних класах кількість дітей з низьким рівнем засвоєння прикметника знизилася на 10,7 %.

Таким чином, на основі результатів дослідження було зроблено закономірні висновки.

Вивчення лінгвістичної та лінгводидактичної літератури, масової педагогічної практики свідчать про те, що для повного й міцного засвоєння прикметників з метою мовленнєвого розвитку оптимальним засобом є реалізація комплексного підходу.

У процесі вивчення психологічних передумов було встановлено, що основним для методики розвитку мови (в тому числі прикметника) є органічний взаємозв'язок мови і мислення, мови й мовлення, провідні функції мовленнєвої діяльності підлітків, їх інтерес до вербальних засобів спілкування. На цій підставі нами було визначено функціонально-стилістичне і діяльнісно-комунікативне спрямування у навчанні однієї з лексико-граматичних категорій – прикметника

Аналіз програм, підручників, зокрема для 6-го класу шкіл України з російською мовою навчання, методичної літератури з проблеми дослідження доводить, що на сучасному етапі в методиці утверджується комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови. Однак у шкільній практиці, за нашими спостереженнями, перевага надається вивченню формальних ознак іменних частин мови. У підручниках не вистачає вправ, достатньої кількості зв'язних текстів, які сприяли б удосконаленню комунікативних умінь і навичок учнів.

Результати констатуючого зрізу дозволили дійти висновку, що в учнів навіть після системного вивчення прикметника словниковий запас за рахунок такої частини мови не дуже змінився. Переважають слова-ознаки тих же лексико-семантичних груп, що засвоювалися в молодших класах (колір, розмір, смак), рідше вживаються прикметники, що характеризують предмети виробництва, мистецтва, суспільного життя, спорту тощо. Порушуються і норми вимови, словотвору, словозміни, правопису. Не завжди відзначається точністю, образністю зв'язне мовлення шестикласників.

Виявлені у процесі дослідження теоретичні засади методики навчання морфології російської мови в сучасній школі зумовили вибір функціонально-стилістичного та свідомого діяльнісно-комунікативного підходів, що лягли в основу розробленої методики. Впровадження зазначених підходів у практику шкіл викликало необхідність уточнити зміст навчання: відкорегувати вимоги до знань, умінь та навичок учнів; визначити при цьому ефективність методів і прийомів; створити систему вправ, яка відповідає теорії мовленнєвої діяльності; дібрати доцільний дидактичний матеріал, насамперед у вигляді зв'язних текстів різних стилів.

Аналіз результатів експериментального навчання показав, що часткове введення додаткових відомостей про стилістичні можливості та функціонування прикметників у різних типах мовлення; система вправ, спрямованих на розширення словникового запасу учнів, міцного засвоєння лексичних, орфоепічних та граматичних норм у сфері прикметника; розкриття семантико-стилістичних особливостей цієї частини мови та вміле їх використання у власних висловлюваннях значно піднесли рівень мовленнєвої культури учнів. Крім того, такий підхід сприяв підвищенню інтересу школярів до уроків мови, до навчання взагалі та самостійної роботи над собою зокрібно.

### **Список використаних джерел**

1. Біляєв О. М., Скуратівський Л. В., Симоненкова Л. М., Шелехова Г. Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 2011. – № 4. – С. 19
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 5. – С. 53–61.
3. Дудников А. В. Методика изучения грамматики в восьмилетней школе: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1977. – 303 с.
4. Иконников С. Н. Стилистика в курсе русского языка: 7–8 классы: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1979. – 224 с.
5. Ипполитова Н. А. Упражнения по грамматической стилистике при изучении частей речи: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1980. – 142 с.
6. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.